

Сања Арежина*

Влада Републике Србије, Београд, Република Србија

Гаврило Грбан**

Управа за сарадњу са црквама и верским заједницама Владе Републике Србије, Београд, Република Србија

РИМОКАТОЛИЧКА ЦРКВА У КИНИ – ИЗМЕЂУ ИЗАЗОВА И МОГУЋНОСТИ

Сажетак

Потписивањем Привременог споразума о именовању бискупа између Свете Столице и НР Кине започето је решавање вишедеценијских проблема који су оптерећивали две стране. Да би након четири деценије преговори били окончани постизањем договора било је неопходно да више различитих фактора истовремено позитивно утичу на целокупан процес. Аутори у овом чланку говоре о историјату односа Римокатоличке цркве и Кине кроз векове, факторима који су утицали на њихове односе и Привременом споразуму који је потписан као први корак ка потпуној нормализацији односа. Да би доказали основну хипотезу да ће Привремени споразум, који су Света Столица и НР Кина постигли захваљујући визионарској политици двојице лидера, утрти пут постизању коначног договора који ће дугорочно решити питање статуса Римокатоличке цркве у Кини, и евентуално довести до успостављања дипломатских

* Имејл-адреса: sanja.arezina@kord-kim.gov.rs; sanja_arezina@yahoo.com.

** Имејл-адреса: gavrilo.grban@vere.gov.rs; gavrillogrban@gmail.com.

односа аутори ће током истраживања користити структурно-функционалну анализу, индукцију и дедукцију.

Кључне речи: Кина, Света Столица, Римокатоличка црква, Привремени споразум, папа Фрањо, Си Ђинпинг, комунизам, преговори

УВОД

Однос Римокатоличке цркве¹ и кинеске државе мењао се кроз векове у зависности од владара који су били на власти у Кини, као и поглавара који су се налазили на челу Свете столице. У складу са тим мењао се и положај римокатоличког свештенства и верника који су од 13. века егзистирали на простору континенталне Кине. Њихов статус зависио је не само од добре воље владара у Кини, већ и од разумевања које је Света Столица² показивала за активности које су мисионари Римокатоличке цркве спроводили у циљу ширења римокатоличанства на простору Кине (Cardinale 1976, 85).

Како је Римокатоличка црква јединствена *sui generis* верска институција на свету, која има дипломатске односе са државама у складу са међународним правом, може се рећи да је двојност права реч која описује њен однос са било којим ентитетом у свету. Наиме, на челу Римокатоличке цркве се налази папа као поглавар, који је у исто време и шеф државе Ватикан, која функционише на политичком (кроз дипломатске односе са државама) и на верском нивоу (кроз управљање надбискупијама и бискупијама широм света, [Berger 1993, 20–21]).³ У том смислу, односи које Света Столица успоставља

1) У раду је направљена дистинкција између термина: католици, католичанство, католичка вера и Католичка црква, који означавају заједницу и јерархију установљену од стране власти НР Кине, и термина: римокатолици, римокатоличанство, римокатоличка вера и Римокатоличка црква, који означавају јерархију и црквену заједницу које су пуном јединству са римским папом и Светом Столицом.

2) Света Столица означава папу заједно са централним телима Римске курије, која је састављена од светих конгрегација, трибунала и разних других одељења; означава Папу у његовој улози поглавара Римокатоличке цркве, који има апостолски примат као наследник Светог апостола Петра; и указује на духовну организацију папске државе.

3) Бискупија (дијазеза) је назив за црквену област у традицији Римокатоличке цркве, као и појединих црква произашлих из Реформације. Надбискупије су бискупије вишег ранга које у себи могу садржавати више бискупија, које се тада називају суфраганским (потчињеним).

са државама широм света су специфични јер су у исто време дипломатски и верски.

Иако су проблеми по питању ширења римокатоличанства на простору Кине постојали вековима уназад, још за време постојања царске Кине, са којима су се представници Свете Столице борили на различите начине, током овог истраживања фокус ће бити стављен на период односа две стране који почиње оснивањем НР Кине 1949. године од стране Комунистичке партије Кине. У том периоду, различито поимање исповедања вере довело је Римокатоличку цркву и кинеске комунистичке власти до сукоба, који ће због непостојања званичних дипломатских односа и неспремности за компромис потрајати до друге деценије 21. века. Тада ће визионарска политика двојице светских лидера, папе Фрање (*Franciscus*) и председника Си Ђинпинга (*Xi Jinping*), довести до постизања историјског Привременог споразума о именовану бискупа, који представља полазну тачку у решавању неспоразума који постоје између Свете Столице и Пекинга. Стога је основна хипотеза овог истраживања да ће Привремени споразум, који су Света Столица и НР Кина постигли захваљујући визионарској политици двојице лидера, утрти пут постизању коначног договора који ће дугорочно решити питање статуса Римокатоличке цркве у Кини, и евентуално довести до успостављања дипломатских односа.

У претходном периоду, истраживања о односу Римокатоличке цркве и Кине су углавном била фокусирана на опште информације о историјату односа, као и проблеме који оптерећују напредак односа на релацији Света Столица-Пекинг. У овом истраживању акценат је стављен на факторе који су утицали на побољшање односа Свете Столице и Кине, у светлу потписивања Привременог споразума у септембру 2018. године. Аутори током истраживања одговарају на питања: Како је текао процес ширења римокатоличког хришћанства на простору Кине? Који су то фактори утицали на промену односа Свете столице и Кине? Који од њих су били пресудни за постизање Привременог споразума? Да ли ће визионарска политика два лидера довести до постизања трајног споразума, односно до свеукупне нормализације односа и евентуалног

Надбискупије могу бити и митрополије.

успостављања дипломатских односа? У истраживању ће бити коришћена релевантна академска литература и политичка документација, изјаве званичника и вести из међународних медија. Такође, ради аутентичности, истраживање је обogaћено формалним и неформалним интервјуима и разговорима које су аутори имали са ватиканским и кинеским званичницима, аналитичарима, истраживачима и новинарима, који су на различите начине били директно укључени у различите аспекте односа Свете Столице и Кине.

Чланак се састоји од пет делова. У уводном делу, аутори наводе контекст у коме ће се истраживање обавити, објашњавају суштину проблема којим ће се бавити у чланку и постављају хипотезе. У другом делу, аутори објашњавају како је текао процес ширења римокатоличког хришћанства на простору Кине од 13. века до 2018. године. У трећем делу, аутори наводе факторе који су (позитивно или негативно) утицали на однос Свете Столице и Кине. У четвртом делу, аутори објашњавају како је текао процес који је водио ка постизању Привременог споразума, наводе се основни елементи тог споразума и позитивне и негативне последице његовог потписивања. У закључним разматрањима биће сумирано истраживање и закључци до којих се дошло, након чега аутори дају пројекцију у ком правцу ће се кретати будући односи Свете Столице и НР Кине.

ИСТОРИЈАТ ШИРЕЊА РИМОКАТОЛИЧАНСТВА НА ПРОСТОРУ КИНЕ

Однос Римокатоличке цркве и кинеске државе мењао се у зависности од владара који су били на власти у Кини и поглавара који су се налазили на челу Свете Столице, у складу са чим се мењао и положај римокатоличких мисионара и верника у континенталној Кини. Ради лакшег прегледа истраживање ћемо поделити на више значајних периода током којих су се дешавале промене у Римокатоличкој цркви и Кини, које су водиле до постизања Привременог споразума Свете Столице и НР Кине 2018. године.

Период формирања римокатоличке јерархије у Кини (13. век – 1943.)

Први кораци које су римокатолички мисионари учинили ка формирању црквене јерархије у Кини десили су се за време владавине монголског кана Тимура у 13. веку успостављањем неколико мисија у Хангџоу и другим отвореним лукама (Leung and Liu 2004). Из тог периода, најпознатији мисионар који је ширио римокатоличанство у Кини је Иван из Монтекорвина, који је заједно са осталим римокатоличким мисионарима успео да преобрати у римокатоличанство око 30.000 Монгола (Jedin 1993, 454).

Убрзо су из Европе у Кину почели да пристижу други европљани, као што је Марко Поло, који је са царом Јуен династије (*Yuan*) Кублај Каном (*Kublai Khan*) успео да постигне споразум да Римокатоличка црква пошаље свог изасланика у Кину. Међутим, до реализације тог договора није дошло јер се владавина Јуен династије завршила пре него што је Света Столица била у прилици да одговори на писмо које је упућено папи Клементу IV (*Clemens*). Са доласком династије Минг (*Ming*) на власт 1368. године Кина се у потпуности затворила према спољном свету, те је римокатоличанство наставило да се шири у Кини преко Макаа, који су Португалци купили 1557. године (Austermiller 2013, 22). Захваљујући томе, Макао је 1576. године постао бискупско седиште, односно упориште и азил за мисионаре, у коме се могло, као и у суседном Хонконгу, размењивати искуство, анализирати ситуација и вршити припрема свештеника (Jedin 2004, 506).

Тек пред крај владавине Минг династије и током владавине Ђинг династије (*Qing*) у Кину је стигао модеран римокатолицизам преко веома утицајних свештеника исусоваца Фрање Ксаверског (*Francisco Javier*), Матеа Ричија (*Matteo Ricci*), Мартина Мартинија (*Martin Martini*) и Микелеа Руђерија (*Michele Ruggieri*) (Austermiller 2013, 22). За разлику од својих претходника, они су применили потпуно другачији приступ у ширењу римокатоличанства, у односу на класичан, прилагођавајући се у потпуности новој средини, укључивши се у свакодневни живот кинеског народа (користећи кинески

језик и поштујући кинеске обичаје који су проистекли из Конфуцијевог учења и поштовања према прецима, [Franzen 1983, 267; Jedin 2004, 506]). Постепено су почели да уводе домаће елементе традиције и културе у римокатоличко богослужење (инкултурација), сматрајући да културни и „цивилни” обреди нису неспојиви са искреним исповедањем вере у трансцедентног Бога хришћана (Leung and Liu 2004). Захваљујући оваквом посебном приступу, као и размени знања у области математике, астрономије и уметности, исусовци су успели да привуку бројне припаднике елите и стекну поверење и поштовање цара Ван Лија (*Wan-li*), што им је знатно олакшало добијање специјалних дозвола за боравак на тлу појединих делова Кине и разне друге бенефиције (Brucker 2012; Bedouelle 2014, 179). Захваљујући њиховом успеху, папа Павле V (*Paulus V*) је схватајући посебност ширења римокатоличанства у Кини 1615. године дао допуштење да се римокатоличка литургија служи на кинеском језику (Škvorc 1988, 307).

Након смрти Матеа Ричија посао на ширењу римокатоличанства у Кини методом прилагођавања наставио је његов наследник исусовац Јохан Адам Шал фон Бел (*Johan Adam Schall von Bell*), који је на царском двору достигао достојанство мандарина и постао 1645. године управник царске астрономске службе. Захваљујући његовом залагању, 1650. године издвојена су значајна новчана средства за изградњу римокатоличке цркве у Пекингу, а 1657. године испослована је слобода римокатоличког вероисповедања у читавом кинеском царству (Franzen 1983, 267).

Међутим, са доласком фрањеваца и доминиканаца 1630. године почињу све више да се у Конгрегацији за ширење вере чују оптужбе на рачун Матеа Ричија и његових наследника због коришћења методе прилагођавања приликом римокатоличких богослужења, давања примата конфуцијанизму у односу на будизам и таоизам и превода речи „Бог” на кинески језик. Како је овакав приступ богослужењу био у сукобу са тадашњом званичном римокатоличком теологијом, папа Иноћентије X (*Innocentius X*) 1645. године забранио је коришћење методе прилагођавања приликом служења обреда (Hong 2011). Након његове смрти, папа Александар VII (*Alexander VII*) је 1656. године ову забрану ублажио прихватајући чињенице које су

исусовци изнели пред њега да ови обреди имају цивилни карактер. Тек десет година касније, 1665. године, након прогонства римокатолика из Кине и потребе за домаћим клиром, дошло је до мирења мисионара свих редова (Berger 1993, 65; Jedin 1978a, 284).⁴ Међутим, и даље је остала разлика у схватању по питању потребе коришћења методе прилагођавања када су црквени обреди у питању.

У периоду који је уследио, одржане су бројне расправе на ту тему, да би након критика од стране јансенисте Блеза Паскала (*Blaise Pascal*) и Едикта о толеранцији хришћана цара Кангсија (*Kangxi*) 1692. године, папа Иноћентије XII (*Innocentius XII*) поново оштро осудио употребу методе прилагођавања. Иако су исусовачки мисионари приложили препоруке и похвално мишљење кинеског цара, забрана употребе кинеских обреда у римокатоличком богослужењу је остала на снази до почетка 18. века, када ју је у два наврата (1704. и 1715. године) поновио папа Клемент XI (*Clemens XI*) 1704. године. Револтиран односом Свете Столице према исусовцима цар Кангси, кога су просветитељски филозофи звали „шармантни кинески краљ, увео је забрану хришћанских проповеди у којима нема прилагођавања. Он је првог царског легата Турнона (*Charles Thomas Maillard de Tournon*) због непримерених активности послао у затвор, док је наредног легата Мецабарбу (*Carlo Mezzabarba*) оптужио да срамоти добро име давно упокојених људи (Jedin 1978a, 281–282). Лоша комуникација са Светом Столицом резултирала је радикалном променом кинеског става према хришћанима 1717. године и њиховим прогоном на локалном нивоу, што се наставило за време царева Ђунгче (*Jungche*) и Кијенлунга (*Kienlung*).

Након смрти папе Клемента XI, папа Иноћентије XIII (*Innocentius XIII*) је 1723. године ублажио претходно донету забрану о обредима. Међутим, услед новог разбуктавања препирке 1735. године папа Бенедикт XIV (*Benedictus XIV*) је булом *Ex quo singulari* поново увео забрану 1742. године, како би прочистио хришћанску веру од празноверја. Последица тога била је хапшење 24 исусовца 1762. године, да би 1773.

4) Клир је заједнички назив за све рукоположене свештенослужитеље. Дели се на виши и нижи клир. Апостолски викари су 1659. године добили могућност да могу заредити Кинезе за свештенике само са знањем читања латинског, иако га не разумеју.

године њихов ред био у потпуности укинут у Кини, након чега је доношењем царског едикта 1811. године уследио прогон хришћана од стране кинеских власти. Кратковидо поимање Свете Столице по питању примене одговарајуће методе ширења римокатоличанства у Кини за последицу је имало потпуни неуспех источноазијске римокатоличке мисије и измицање добре прилике интелегентне „инкултурације”, што је овој религији на један дужи период затворило прилаз „новом свету” Далеког истока (Jedin 1978a, 279; Franzen 1983, 268).

Доласком кинеског цара Ђијаћинга (*Jiaqing*) на власт, ширење хришћанства у Кини је законом потпуно забрањено 1814. године, услед чега је много Европљана осуђено на смрт или су продати у робље муслиманима у Синђангу.⁵ Ову забрану је цар Даогуанг (*Daoguang*) донекле изменио, да би ситуација почела да се мења позитивно по римокатоличке мисионаре тек са доласком западних сила у Кину. Захваљујући различитим уговорима, које су западњаци већином наметнули Кинезима у периоду од 1844–1860. године, слобода религије почела је да постоји у скромним оквирима у пет уговорних лука на истоку Кине, након чега се деловање мисионара проширило на цело царство, уз потпуну слободу Кинеза да практикују и исповедају хришћанску веру.⁶ Такође, цар Гуангсу (*Guangsu*) је 1881. године изразио интересовање да успостави дипломатске односе са Светом Столицом. Иако је папа Лав XIII (*Leo XIII*) желео да изађе у сусрет царевој молби, због чега је послао апостолског нунција у Кину, до успоставе дипломатских односа није дошло због француског противљења.⁷

Временом, како су се права странаца проширивала због уговора који су били наметнути кинеској нацији од стране западних сила, расла је нетрпељивост Кинеза према хришћанству, која је на крају експлодирала у боксерском устанку (1899–1901) и побуни на Тибету (1905), када су

5) У „фундаменталним законима” Кине, у одељку „забрана чаробњака, вештица и осталих сујеверја”, додата је шеста клаузула која се односила на хришћанство.

6) Ради се о кинеско-француском Уговору из Вампоуа из 1844. године, Уговору из Тијентсина из 1858. године и Уговору о миру из Пекинга из 1860. године, захваљујући којима је деловање римокатоличких мисионара било проширено на цело царство уз услов да се поседује одговарајући документ француских власти. Уз толеранцију и заштиту, мисионари су добијали финансијске и социјалне привилегије.

7) Француска је у то време била искључиво надлежна за комуникацију Кине са Светом Столицом.

побуњеници убили на хиљаде римокатоличких мисионара, заједно са њиховим породицама. Па ипак, римокатоличка мисија у Кини успела је да сачува не само спољну организацију дијацеза и апостолских викаријата, већ су мисионари (кинески и европски) успели да успоставе нова римокатоличка средишта. Иако су она била мала и разасута, из њих су изникле праве римокатоличке заједнице које су имале веома значајну улогу у ширењу здравља и знања у Кини. Након проглашења Републике Кине 1912. године, Римокатоличка црква је досегла 1,4 милиона чланова, са домаћим клиром који је бројао 724 свештеника (Jedin 1978b, 506). Римокатолички мисионари подржавали су рад 16 универзитета, 5.000 школа и 1.000 здравствених установа, фокусирајући се на рад у сиромашним и удаљеним руралним областима, који се пре свега односио на едукацију жена и њихову социјалну мобилност, што је у то време било прилично револуционарно (Leung, Liu 2004).

Период након оснивања Републике Кине (1912–1942.)

У циљу решавања проблема по питању прихватања римокатоличке мисионарске делатности у Кини, који су са јачањем национализма све више долазили до изражаја, и ослобођења римокатоличке мисије у Кини од француског „протектората”, Света Столица је 1922. године послала у Кину свог апостолског делегата Ђелса Костантина (*Celso Benigno Luigi Costantin*).⁸ У наредним годинама, апостолски делегат је успео да организује одржавање Првог бискупског савета Кине, да започне општу реформу Римокатоличке цркве у Кини и да знатно умањи утицај Француске. Уклоњена је напетост која је постојала између страног и домаћег римокатоличког клира у Кини, пренесено је црквено вођство на кинески клир и учињен значајан напредак у коначном превладавању беспотребног спора о богослужењу. Захваљујући томе, Света Столица је успела да успостави Апостолску делегатуру, која је требала да води успостављању дипломатских односа (Jedin and Repgen 2019, 623). Тиме је заокружен рад на успостављању, учвршћењу

8) Било је неколико покушаја размене дипломатских љубазности 1888. и 1918. године, али је Француска то спречавала, сматрајући Кину својим „протекторатом” и захтевајући да целокупна комуникација између Пекинга и Свете Столице иде преко француских свештеника и Париза.

и осамостаљењу римокатоличке цркве у Кини, у складу са апостолским писмом *Maximum illud* папе Бенедикта XV (*Benedictus XV*) из 1919. године и ецикликом *Rerum Ecclesiae* папе Пија XI (*Pius XI*) из 1926. године (Jedin 1978b, 531).

Даљи напредак у односима је постигнут захваљујући ставу папе Пија XI да Црква треба да се прилагоди култури народа како би боље обављала мисионарски посао. У складу са тим, бискупима који су деловали на територији Манџука⁹ дозвољено је 1935. године да врше одређене конфуцијанске церемоније током богослужења, да би 1939. године, усред кинеско-јапанског конфликта, папа потпуно повукао спорну одредбу о обредима захваљујући чему је значајно олакшано ширење католичанства у Кини. Издато је ново упутство по којем Римокатоличка црква више не сматра коришћење кинеских обичаја у богослужењима сујеверјем већ часним начином поштовања родбине. Тиме су завршене све расправе око обреда које су слабиле Римокатоличку цркву у Кини (Jedin 1978b, 532). Томе је умногоме допринела одлука кинеских власти да практиковање конфуцијанизма прогласе грађанским, а не религијским правом. Захваљујући новој политици Свете Столице број верника је 1941. године достигао 3.128.157 (0,7% становништва Кине). Међутим, избијање јапанско-америчког рата довело је стране мисионаре у Кини у тешку ситуацију, имајући у виду да је велики број страних римокатоличких проповедника био убијен, те је највећи терет током тог периода морао да поднесе кинески римокатолички клир (Jedin, Reppen 2019, 624).

Период након успостављања дипломатских односа (1942–1950.)

Иако је Република Кина формирана тридесет година раније, дипломатски односи са Светом столицом успостављени су тек 1942. године (Apostolic Nunciature to China 2002, 1). Др Сије Шоуканг (*Hsieh Shou-kang*) је исте године постављен за изванредног и опуномоћеног министра Републике Кине у Ватикану, док је Света Столица тек након завршетка Другог

9) У то време постојале су тензије између Ватикана и новоформиране државе Манџуко у Кини од стране Јапана.

светског рата 1946. године за апостолског интернунција у Кини (Нанђинг) поставила надбискупа Антонија Риберија (*Antonio Riberi*).¹⁰ Истовремено је одлуком папе Пија XII (*Pius XII*) о именовану дотадашњег пекиншког надбискупа Томаса Тијен Кенсина (*Thomas Tien Ken-sin*) за кардинала учињен прелаз управљањем пекиншком надбискупијом са француских лазариста на кинески клир, што је био основ за успостављање локалне кинеске црквене јерархије. Овакав приступ Свете Столице допринео је потпуном смањењу француског утицаја у Кини и процвату ширења римокатоличанства међу Кинезима (Jedin and Repgen 2019, 624).

Захваљујући томе, почела је да се мења црквена организација која је у то време обухватала 20 надбискупија, 85 бискупија, 39 апостолских префектура, 3.080 мисионара и 2.557 кинеских свештеника (Giovannetti 1959, 230). Установљено је 20 црквених провинција, док су викаријати и префектуре постепено уздизани у дијецезе и преношени на кинески клир (Jedin, Repgen 2019, 625).

Период након оснивања НР Кине до Другог ватиканског сабора (1949–1962.)

Грађански рат у Кини, започет након Другог светског рата између националиста и комуниста, завршен је 1949. године победом Комунистичке партије Кине и оснивањем НР Кине.¹¹ Са доласком комуниста на власт почиње период конфронтирања кинеских власти са свим организованим религијама, међу којима се налази и римокатоличанство.¹² Разлог за то је била доктрина коју је поставио главни идеолог

10) Престоница националистичке владе Републике Кине била је смештена од 1912. године у Нанђингу. Током Другог светског рата је померена у Чунђинг, да би након његовог завршетка била поново враћена у Нанђинг.

11) Престоница НР Кине је успостављена у Пекингу.

12) Након Октобарске револуције 1918. године и формирања прве комунистичке државе Совјетског Савеза, комунистички режим креће у отворену борбу са религијама, у којој је највише страдала Руска православна црква као већинска, али се репресија одразила и на Римокатоличку цркву. У тој борби комунисти су вршили различите облике притиска како би се смањио утицај Цркве, као што је прекид дипломатских односа са Ватиканом и успостављање удружења под контролом државе која окупљају свештенике верских организација оданих режиму, који је затим примењен и у другим државама комунистичког блока. Тако је, када је у питању Римокатоличка црква, у Мађарској формиран „Покрет за мир”, у Југославији „Пастир добри”, и др.

комунизма Карл Маркс да је „религија опијум који се користи за уљуљкивање народа” (Marks 1843).

Услед тога, Римокатоличка црква постаје неприхватљива институција за кинеске власти, чему додатно доприноси чињеница да се Кина у то време и даље борила против „непоштених” уговора европских сила, због чега су хришћани били додатно негативно перципирани као сурови западњаци који искоришћавају и понижавају кинески народ. Стога је кинеска комунистичка партија државним декретом о сузбијању „противреволуционарне делатности” почела системску борбу против Римокатоличке цркве, којој је као и другим религијама било допуштено да функционише само под контролом Државне управе за верске послове. Са дужности кинеског представника при Светој столици повучен је Ву Ђијаосијунг (*Wu Jiaoxiong*),¹³ док је представник Ватикана апостолски интернунциј Антонио Рибери, за разлику од већине страних дипломатских представника који су се повукли из НР Кине, остао у Нанђингу како би покушао да сачува дипломатске односе (Chan 1989, 815).¹⁴

Међутим, убрзо је у комунистичкој Кини дошло до успостављања Тројног патриотског покрета (*Three-Self Patriotic Movement*),¹⁵ који је, према наводима кинеских власти, представљао добровољну акцију кинеских хришћана да се контролише развој хришћанске религије у Кини и учини крај колонијализму и религији као средству за јачање страних идеја. За разлику од кинеских власти, западни свет је оснивање овог покрета тумачио покушајем контроле страних цркава од стране комунистичке партије. Због тога је Света Столица издала пасторално писмо *Ecce Dominus* упућено свим бискупима и свештеницима који остају у НР Кини апелујући на њих да не узимају учешће у овом покрету. Због ширења садржаја овог писма кинеске власти су монсињора Риберија 1951. године оптужиле за сарадњу са колонијалистима и империјалистима у искоришћавању Кине и протерале га у Хонгконг (Chan 1989).

13) Он је убрзо након тога побегао са породицом из Кине у САД.

14) У Нанђингу су биле стационаране националистичке снаге пре повлачења на Тајван.

15) Тројни патриотски покрет је формиран од стране протестаната и заснивао се на три основне премисе: самоуправљање - на локалном нивоу, самопомоћ - без финансирања из иностранства и самоширење - да католичку веру шире кинески свештеници који не следе римокатолички канонски поредак.

Тиме су прекинути дипломатски односи између НР Кине и Свете Столице, а Ватикан је одлучио да седиште Апостолске нунцијатуре помери у Тајпеј и настави да одржава односе са куоминтанговом Републиком Кином (Jedin and Repgen 2019, 626).¹⁶

На протеривање интернунција, папа Пије XII, који је био велики антикомуниста, реаговао је енцикликом *Supremus in primis* из 1952. године, у којој је изразио бол због прогона хришћана и покушао утешити вернике. Он је у апостолском писму истакао наклоност коју гаји према кинеском народу, дивљење према њиховој историјској и културној баштини, уз изражавање жаљења што кинеске власти Цркву сматрају непријатељем државе, јер је она у служби Бога и не тражи никакве земаљске погодности, већ се труди да унапређује све што је добро, истинито и лепо међу народима. Након две године, 1954. године, на оптужбе које су се појавиле против кинеских римокатолика поново је одреаговао енцикликом *Ad sinarum gentem*, у којој је истакао њихов патриотизам, истовремено упозоравајући на опасност принципа на којима почива Тројни патриотски покрет. Увиђајући сложеност ситуације у том тренутку, папа је био спреман да допусти одређену аутономију Римокатоличкој цркви у НР Кини, под условом да остане одана Светој столици, али Кина на то није одреаговала јер је већ увелико била затворена за спољни свет (Vedrenne 2012, 45; Jedin and Repgen 2019, 625).

Након 1957. године, главни ауторитет за постављење бискупа постало је Кинеско католичко патриотско удружење, које није признавало ауторитет Свете Столице. Чланове овог удружења су чинили римокатолички бискупи и свештеници које је поставила Света Столица, а који су се због сарадње са државом одметнули од Рима. Због добрих односа са властима, било им је допуштено да мисе служе јавно у римокатоличким богомољама (црквама), за разлику од представника Римокатоличке цркве који су остали верни папи, чија су богослужења сматрана илегалним активностима, па су морали да делују као „подземна црква” (у катакомбама служећи мисе у тајности, плашећи се протеривања, затварања и убијања, Haas

16) У Тајпеју је успостављена апостолска префектура, која је касније уздигнута на ранг надбискупије.

2011).¹⁷ Услед тога, Папа Пије XII је енцикликом *Ad Apostolorum principis* из 1958. године осудио неканонске бискупске посвете и екскомуницирао два бискупа који су били оснивачи Удружења, а његов наследник папа Јован XXIII (*Ioannes XXIII*) је исте године у свом говору у конзисторију за њих употребио назив „шизма”.¹⁸

Ситуација се мења на боље када је папа Јован XXIII почео да отвара пут дијалогу Свете Столице са комунистичким државама. Након што је 1963. године примио у посету зета совјетског председника Никите Хрушчова (*Nikita Khrushchev*), папа је објавио енциклику *Pacem in terris* којом је отворио пут дијалогу између марксизма и хришћанства, који ће наставити његов наследник папа Павле VI (*Paulus VI*) у годинама након Другог ватиканског сабора (Jedin 2019, 209–210).

Други ватикански сабор и период након њега (1962–2018.)

Иако је на Другом ватиканском сабору, који је одржан од 1962–1965. године, потврђена исправност метода прилагођавања римокатоличких црквених обреда традицијама кинеске културе и језика до границе где не утичу на структуру богослужења римске мисе,¹⁹ а Пасторална конституција *Gaudium et spes* истакла да Црква није везана ни за један политички систем, али може сарађивати са сваким од њих, односи између Свете столице и НР Кине су наставили да буду замрзнути све до 1980. године. Томе су знатно допринеле радикалне промене до којих је довела Културна револуција, која је зауставила све религијске активности у Кини, као и подизање интернунцијатуре на Тајвану на ниво нунцијатуре 1966. године, што је протумачено од стране кинеских власти као непримерен гест Свете Столице (Turčinović 1970, 27; Jedin 2019, 175; Brown 2007, 13).²⁰ Већина римокатоличких

17) Услед тога, Света Столица је наредних година била принуђена да у великој мери настави да преноси црквено вођство и иницијативу кинеским ординаријима.

18) Без папинске потврде у периоду од децембра 1957. године до јануара 1962. године од стране државне јерархије рукоположено је укупно 45 бискупа.

19) О увођењу елемената локалних култура и традиција у свету литургију говори Конституција *Sacrosanctum Concilium* са Другог ватиканског сабора у одредбама 37. и 38.

20) Света Столица је подигла ниво дипломатског представљања на Тајвану на ниво

црква у НР Кини је била уништена екстремним вандалским понашањем, док је мали број њих имао среће да буде затворен, те су на тај начин сачуване од пљачкања и паљења. У таквим условима, већина римокатоличког свештенства је претрпела тешке тренутке јер су били осуђивани на затвор, због чега су били принуђени да напусте НР Кину.

Иако је Света Столица, након објаве апостолског писма *Octogesima adveniens* 1971. године, спустила ниво дипломатских односа са Тајваном 1973. године постављањем отправника послова да води нунцијатуру на Тајвану, Пекинг није био спреман за отопљавање односа (Casaroli 2001, 168–185; 249–256). Међутим, ситуација се мења 15 година касније, 1996. године, када је Кина аплицирала да постане домаћин одржавања летњих Олимпијских игара у Пекингу и када је стање људских права у НР Кини почело да утиче на добијање статуса најповлашћеније нације у америчком Конгресу. Тада је кинеско руководство почело да показује спремност на обнављање разговора са Светом Столицом, те је Кинеско католичко патриотско удружење, иако није признавало ауторитет папе, почело за избор бискупа да уважава неформално одобрење Свете Столице, док је за потребе спортиста и посетилаца који долазе из иностранства на Олимпијаду успостављен религијски центар у олимпијском селу у коме су ангажовани страни свештеници.

Непосредно пред одржавање Олимпијских игара у Кини, 2007. године, папа Бенедикт XVI је написао писмо бискупима, свештеницима, посвећеним особама и верницима лаицима Римокатоличке цркве у НР Кини да се изјасне за отварање дијалога за смањење тензија и помоћ у изградњи хармоничног друштва. Реакције на ово писмо нису задовољиле очекивања Римокатоличке цркве, јер су поједини бискупи који су били активни у „подземној цркви” пришли Кинеском католичком патриотском удружењу сматрајући да могу позитивно да утичу на побољшање статуса католика у НР Кини. Такође, писмо није добро прихватила ни кинеска влада, која је његово ширење међу католицима у НР Кини назвала мешањем у унутрашње послове државе и покушајем инфилтрације Ватикана. Убрзо,

нунцијатуре као одговор на потез Тајвана из 1959. године да подигне ниво мисије у Ватикану на амбасадорски ниво.

након завршетка Олимпијских игара, однос Свете Столице и Пекинга је поново захладнео, а НР Кина је поново отпочела праксу постављања бискупа без папиног одобрења, што је за Свету Столицу било поражавајуће имајући у виду папин ангажман на конструктивном дијалогу са кинеским властима (Lazzarotto 2012).

Односи су незнатно побољшани тек 2011. године, након папине изјаве да жели да види јединствену Цркву у Кини, да би тек доласком на власт председника Си Ђинпинга и папе Фрање 2013. године односи почели и у практичном смислу да се развијају у позитивном правцу. Посебну пажњу западних медија изазвала је одлука кинеског председника Сија из 2015. године да уведе промене у религијској пракси у НР Кини, говорећи о потреби „синизације религије”, односно дубљем увођењу елемената кинеске културе у религију (у богослужењу, сакралној музици, свештеној одећи и храмовима). Одлука је потврђена партијским документима 2017. године, након чега су државне институције дале смернице религијама како да се прилагоде социјалистичком друштву у циљу њиховог лакшег уклапања у друштвене токове.²¹

Током 2016. године у западним медијима се појавила вест да су започети преговори између НР Кине и Свете Столице по питању изналажења решења постављања бискупа, и да се у том смислу разматра вијетнамски модел, по коме би кандидате за бискупе предлагао кинески домаћи клир, док би папа имао могућност давања вета на њихов избор уколико би се испоставило да нису довољно квалификовани (Јуан 2017, 36). Најважнији услов Пекинга за постизање споразума био је да се Света Столица у континуитету придржава политике „једне Кине” и да се не меша у унутрашња питања НР Кине (McElroy 2013). Са друге стране, представници Свете столице су сугерисали да ако НР Кина потпуно призна ауторитет папе као шефа универзалне Цркве, остали проблеми, укључујући и поштовање политике „једне Кине” могу бити решени кроз преговоре.

21) Државна управа за верске послове је 2018. године објавила детаљан петогодишњи план како извести „синизацију католичанства” у НР Кини.

ФАКТОРИ КОЈИ УТИЧУ НА ОДНОС СВЕТЕ СТОЛИЦЕ И КИНЕ

Однос Свете Столице и Кине током векова кретао се кривудаом линијом, на шта су утицали различити фактори. Неки од фактора су били изразито доминантни само у одређеном периоду, да би касније њихов утицај слабио, а јачао утицај других фактора. Такође, док су поједини фактори у једном окружењу имали позитиван утицај на развој односа, у другом периоду и другачијем окружењу имали су изразито негативан утицај. Како је њихов утицај био од пресудног значаја за постизање привременог споразума о именовану бискупа, након деценијског размимоилажења у ставовима, што је први корак ка потпуној нормализацији односа две стране, најважнији од њих биће наведени у наставку.

Први фактор је разлика у ставовима унутар Римокатоличке цркве. Још од доласка првих римокатоличких мисионара у Кину постојале су значајне разлике између различитих редова унутар Римокатоличке цркве по питању приступа ширењу римокатоличанства. Док су исусовци заговарали методу прилагођавања, фрањевци и доминиканци су били против ње залажући се за примену класичног римокатоличког приступа. Оваква разлика у приступу наставила је да постоји све до 20. века, што је значајно утицало на успешност мисијског деловања у ширењу римокатоличанства у Кини. Након Другог ватиканског сабора, на коме је потврђена исправност метода прилагођавања, искристалисале су се две струје унутар Римокатоличке цркве које ће у наредним деценијама утицати на формулисање политика којима ће се Црква водити када јеу питању њено функционисање. Једна струја се залагала за прилагођавање модерним околностима и осавремењивање Цркве (грлице), док је друга струја била знатно конзервативнија и традиционална у својим ставовима (јастребови). Свесна разлика у ставовима међу бискупима, као и сензитивности односа према Кини, Света Столица је 2007. године формирала Комитет за кинеске послове који ће се бавити усмеравањем политике и изналагањем адекватних ставова према Пекингу.

У првим годинама након формирања Комитета одлуке су већином формиране на основу ставова који су заговарале грлице, имајући у виду да је нормализација односа Свете Столице са Кином захтевала модерна и несвакидашња решења. Међутим, услед одсуства позитивних резултата политике компромиса за коју су се грлице заговарале, од 2010. године почели су све јаче да се чују гласови јастребова у Комитету. Њихов најгласнији представник кардинал Хонгконга Џозеф Зен (*Joseph Zen Ze-kiun*) предлагао је, по питању решавања проблема постављања бискупа и „подземне” цркве, решење које је подразумевало јачање религијских слобода у Кини. Међутим, избором папе Фрање за поглавара Цркве грлице су поново добиле примат, те је политика компромиса постала основни постулат којим се Света Столица водила у циљу решавања свих отворених питања између Римокатоличке цркве и НР Кине до постизања привременог споразума. Конзервативци унутар Цркве се противе оваквом приступу, често износећи разне аргументе којима настоје да изврше притисак на папу како би свој приступ више прилагодио традиционалнијим ставовима вођења Римокатоличке цркве.

Други фактор је негативан однос комунистичке партије Кине према религијама. Треба имати у виду да комунистичка Кина, иако никада није јавно износила примат атеизма над религијским убеђењима, поставила је марксистичку идеологију и атеизам као већинску оријентацију кинеског станивништва. У вези са тим, партијски магазин *Qiushi* је 2016. године истакао да је „марксистички поглед на религију теоријска основа Комунистичке партије Кине у разумевању религијских питања”, а атеистичка догма нешто што преовладава у јавности (Јуан 2017, 31). То подразумева да чланови комунистичке партије не смеју отворено да буду религиозни, али могу да задрже своја лична уверења за себе.

Међутим, већ сам недостатак разумевања и потцењивање важности религије ускратио је слободу изражавања религиозних тенденција становништва у НР Кини. Током Анти-десничарске кампање (1957–1958) и Културне револуције (1966–1976) религија је потпуно избачена из живота кинеских грађана, упркос декларацији о религиозним слободама садржаној у првом Уставу НР Кине из 1954. године (Hong 2011). Па ипак,

успостављањем неколико организација, као што су Национални уједињени радни фронт и Канцеларија за верске послове (нови назив је Државна управа за верске послове), да би се бавиле овим питањем, признат је легитимитет религије и религиозних потреба кинеских грађана. Међутим, религијске активности су ограничене, усклађене са државном политиком и инкорпорисане у идеју о успостављању хармоничног друштва, јер кинеска власт сматра да стране непријатељске силе користе религију као средство за инфилтрацију у НР Кину, због чега су претња кинеској нацији у смислу идеолошке безбедности и политичке стабилности. То се најбоље може видети у изјави кинеског тужиоца из 2016. године да је борба против „непријатељске инфилтрације, субверзије и саботажа” приоритет за ту годину (Bodeen 2016). У циљу боље сарадње са Светом Столицом кинеске власти су у последњих неколико година ублажиле негативан однос према религијама, иако постоји иницијатива председника Сија за њиховом „синизацијом”. Зарад јачања међусобних односа Црква је смањила негативну реторику о кршењу људских права у НР Кини и почела да потенцира чињеницу да је комунистичка власт за само три деценије извела из сиромаштва милионе гладних људи.

Трећи фактор је разлика у начину именовања бискупа Свете Столице и НР Кине. Према канонском праву папа је једини ауторитет који именује и рукополаже бискупе, у складу са чланом 377. Законика канонског права (Berljak et al. 1996, 189).²² У НР Кини се примењује посебан приступ практиковању католичке вере за који се може рећи да је са кинеским карактеристикама. Наиме, од 50-их година 20. века бискупи се рукополажу од стране јерархије „Кинеске патриотске цркве”. Неколико година пред одржавање Олимпијских игара у Пекингу 2008. године начин избора бискупа је био промењен тако да је Кинеско католичко патриотско удружење, иако није признавало ауторитет папе, прихватало неформално одобрење Свете Столице за избор бискупа. Међутим, одмах након завршетка Олимпијских игара кинеске власти су поново почеле да бирају бискупе по старом моделу, без одобрења папе.

22) Члан 377. Законика канонског права гласи: „Врховни свећеник слободно именује бискупе или потврђује законито изабране”.

Током преговора који су трајали деценијама, Римокатоличка црква је инсистирала да именовање бискупа у потпуности буде враћено у канонске токове, односно да бискупе именује папа, а рукополажу их други бискупи са ваљаним рукоположењем. Међутим, да би избор Свете Столице био прихватљив и за НР Кину неопходно је да се утврди да ће бискупи постављени од стране папе бити потпуно лојални владиним циљевима социјалне стабилности, јер кинеске власти желе да спрече да дође до изазивања бунтовништва унутар кинеских црквених токова. Према речима председавајућег Кинеског католичког патриотског удружења „бискупи треба да воле државу, да воле религију, да политички поштују Устав и законе, и да воле социјалистичку домовину” (Austermiller 2013, 19). Дакле, за разлику од римокатоличке јерархије, која је у другим деловима света постављена од стране Свете столице без икаквих додатних сагласности од стране држава у којима живе и раде, у НР Кини бискупи морају додатно да прибаве сагласност кинеске државе и поштују правила на којима кинески систем почива. Такође, вредности које бискупи у НР Кини треба да промовишу нису исте као вредности које треба да промовишу бискупи постављени од стране Свете Столице у другим деловима света. У нормалним околностима, бискупи који функционишу по том принципу би били екскомуницирани од стране Свете столице, јер би тиме ишли против црквеног наука, али пошто је Римокатоличкој цркви примат нормализација црквеног живота у НР Кини онда је овакав приступ решавању дугогодишњег проблема прихватљив.

Четврти фактор су дипломатски односи које Ватикан има са Републиком Кином (Тајваном). Након протеривања апостолског интернунција монсињора Риберија из Нанђинга 1951. године, Света Столица је дипломатски континуитет наставила да одржава са са владом Републике Кине пребацавањем седишта из континенталне Кине у Тајпеј (Тајван). Ниво дипломатских односа је додатно унапређен 1966. године подизањем са нивоа интернунцијатуре на ниво нунцијатуре. Након Културне револуције, у жељи да поврати своју позицију у свету кинеска комунистичка власт је покренула обнављање дипломатских односа са државама широм света у

жељи да НР Кина преузме столицу у Уједињеним нацијама од Тајвана.

Након уласка у Уједињене нације 1971. године, дипломатски односи са државама су се заснивали на обавези поштовања политике „једне Кине”, по којој Тајван представља саставни део НР Кине. Како је кинески статус у свету јачао, број држава које су имале дипломатске односе са Тајваном се смањивао. То је условило да Света столица 1972. године дипломатске односе са Тајваном спусти на ниво отправника послова. Током преговора о нормализацији односа између Свете Столице и НР Кине, који су обављани у тајности, кинеска преговарачка делегација је као приоритет у будућим односима увек наводила поштовање политике „једне Кине”, све време сматрајући Тајван унутрашњим питањем. С друге стране, Света столица је показала спремност да разговара о прекиду дипломатских односа са Тајваном, уколико Пекинг промени свој однос према практиковању вере у НР Кини (Cervallera 2005).

Пети фактор је јачање национализма у Кини. Након опијумских ратова европске силе су Кину претвориле у „колонију”. Осећај понижености који је кинески народ тада осећао довео је до јачања мржње према странцима и хришћанству, и последично до јачања национализма. Са доласком на власт Комунистичка партија Кине је почела интензивно да примењује политику одбацивања свега што долази из иностранства. То је довело до затварања НР Кине према свету и великог економског и научног заостатка у односу на друге државе.

Крајем 70-их година, са Денг Сијаопингом политиком „отварања према свету”, ситуација се значајно мења за Кину која убрзано почиње да се модернизује (тзв. четири модернизације: пољопривредна, индустријска, војна, научна и технолошка). Већ у то време кинески лидери су национализам често користили у циљу одбране националних интереса (присаједињење свих кинеских територија, очување КПК на власти и обезбеђивање довољно хране и енергената за становништво), за скретање пажње јавног мњења са унутрашњих проблема и као дипломатски изговор за доношење непопуларних одлука у

спољној и унутрашњој политици (Bergsten et al. 2011).²³ Четири деценије након почетка отварања Кине према свету може се закључити да кинеске власти национализам „гаје”, али га у исто време контролишу и редукују уколики постане превише радикалан и почне да прави проблеме. Како Комунистичка партија Кине не препознаје национализам јер је супротан интернационализму, који је њен примат, у јавном дискурсу се користи термин патриотизам (Zhang 2013).

За разлику од држава са којима Пекинг одржава дипломатске односе на бази међусобног поштовања основних националних интереса и немешања у унутрашње послове, уз повремено примењивање кинеске верзије политике „штапа и шаргарепе”, са Светом Столицом то није могуће практиковати јер дипломатски односи две стране не постоје. Самим тим, обе стране су принуђене да коментаре и упозорења износе јавно. Тако се често у кинеским медијима, због страха од претњи политичкој стабилности, могу чути оптужбе на рачун Свете Столице да прелази границу јер веру користи у службу политике (Lorens 2006).²⁴

Шести фактор је визионарска политика папе Фрање и председника Си Ђинпинга. Обојица лидера припадају трансформационим харизматичним лидерима који показују спремност за прилагођавање и модернизацију, за разлику од својих претходника који су више спадали у групу трансакционих лидера опредељених за очување система. Захваљујући променама које је папа спровео током своје власти, Света Столица је под своје окриље вратила велики број верника широм света, док је НР Кина захваљујући председнику Си Ђинпингу препозната у међународним оквирима као значајан чинилац и претендент за лидерску позицију у свету. Имајући

23) Национализам је најчешће коришћен као реакција на конкретне међународне догађаје који се сматрају увредљивим за кинески народ, као што су бомбардовање кинеске амбасаде у Београду од стране НАТО, антијапански протести, спречавање идеолошке инфилтрације Запада, и др.

24) Пример за то су негативни коментари званичника Кинеског католичког патриотског удружења 2006. године у којима су напали кардинала Зена да жели са Кином да учини исто што је папа учинио са Пољском (прим. аут. Црква је учествовала у рушењу комунистичког режима у Пољској). Кардинал је на ове оптужбе одговорио у интервјуу за немачке новине Шпигл (*Spiegel*) указавши на бесмисленост поређења утицаја Римокатоличке цркве у Пољској и НР Кине, имајући у виду да је Пољска 99% римокатоличка држава, док католици у Кини представљају изразиту мањину.

у виду да свака од страна има утицај на око 1,3 милијарде људи, да су изграђене на снажним уверењима (једна на древној хришћанској традицији, а друга на дубоком политичком уверењу да власт треба да почива на социјализму са кинеским карактеристикама), да обе почивају на јаком бирократском апарату и да одлуке доносе елите, било је очекивано да ће у тренутку када више фактора у исто време буде деловало позитивно доћи до помака у њиховом односу.

Кинеском руководству одговара да пошаље поруку свету да дозвољавањем Римокатоличкој цркви да функционише у пуном капацитету у оквиру кинеских граница ради на унапређењу заштите људских права у НР Кини. Тиме би знатно поправила свој имиџ у свету, имајући у виду да их САД стално оптужују за непоштовање људских права, као и за угрожавање слободе религије (Eckholm 1998; Novak 2007).²⁵ С друге стране, Светој Столици одговара да побољша односе са најмногљуднијом државом у свету, која је истовремено једна од водећих светских економија, како би могла да регулише положај Римокатоличке цркве и својих верника на њеној територији.

Седми фактор представља неспремност римокатоличке и кинеске јерархије и бирократа да подрже напредак у односима. Римокатоличка јерархија у НР Кини већ четири деценије не добија никакву помоћ од Свете Столице, јер папе нису желеле „непримереним потезима” да наштете политичким преговорима који за циљ имају постизање привременог, а затим и финалног споразума. Функционисање „подземне цркве” се одвија у веома тешким условима што је римокатоличким бискупима онемогућавало да воде нормалан црквени живот. Навикнути на одрицања у којима су деценијама функционисали зарад праћења исправног правца Римокатоличке цркве један број њих се веома тешко мири са чињеницом да након постизања споразума са кинеским властима требају са тог пута да скрену. Евидентан недостатак воље за нормализацијом односа показују и бискупи који су рукоположени од стране кинеске државе, које није бирао папа, јер се брину да ће остати

25) Кина је 1998. године дозволила високој религијској делегацији из САД тронеделни обилазак земље како би могли да утврде ниво поштовања религијских слобода.

без позиције уколико дође до договора између кинеских власти и Свете Столице о признавању ауторитета папе.

Сличан проблем се испољава и код бирократа које раде у Кинеском католичком патриотском удружењу и Државној управи за верске послове јер перципирају да ће, по свој прилици, у случају отопљавања односа остати без посла. За разлику од кинеских државних службеника, који су заокупљени бригом о својим радним местима, бирократе унутар Римокатоличке цркве превасходно брину о кредибилитету Свете Столице, због постизања споразума са комунистичким властима које не поштују људска права.

ЕРА НОВИХ ОДНОСА РИМОКАТОЛИЧКЕ ЦРКВЕ И КИНЕ – ОД ПРИВРЕМЕНОГ СПОРАЗУМА КА ТРАЈНОМ РЕШЕЊУ (2018 –)

Након четири деценије тајних преговора, за време којих је било пуно успона и падова, НР Кина и Света Столица потписале су 22. септембра 2018. године Привремени споразум о именовану бискупа у Пекингу. У име НР Кине Споразум је потписао заменик министра спољних послова Ванг Чао (*Wang Chao*), док је у име Свете Столице потписао подсекретар за односе са државама монсињор Антоан Камилери (*Antoine Camilleri*, Ministry of Foreign Affairs of the PR China 2018). Како је истакнуто у званичном коминикеу који је издат након потписивања, основни циљ овог споразума је решавање питања именовања бискупа, али и других проблема који оптерећују две стране, са циљем стварања услова за напредак сарадње и потпуну нормализацију односа између НР Кине и Свете столице. Истакнуто је да обе стране деле заједничку наду да Споразум може отворити пут плодном и перспективном процесу институционалног дијалога и позитивно допринети животу Римокатоличке цркве у НР Кини, заједничком добру Кинеза и миру у свету.

Одмах по потписивању Споразума, директор Прес службе Свете Столице Грег Бурке (*Greg Burke*) рекао је да са потписивањем Споразума процес нормализације није завршен, већ је тек почео. Он је похвалио напоре две стране јер су

показале жељу за дијалогом и стрпљивост приликом преговора и поред различитих ставова. Истакао је да на Споразум не треба гледати кроз политичку призму, већ се треба фокусирати на његову суштину која је пасторалне природе – да се верницима омогући да имају бискупе постављене од стране папе, који су уједно признати од стране кинеских власти (China Daily 2018).

Након његовог саопштења, изјаву за медије је дао државни секретар Свете Столице кардинал Пијетро Паролин (*Pietro Parolin*), кога је папа Бенедикт XVI изабрао 2007. године да води преговоре са НР Кином, а који је од доласка на функцију државног секретара био задужен да надгледа преговарачки процес.²⁶ У својој изјави, кардинал Паролин је поновио да су намере Свете Столице пасторалне природе, тј. стварање услова за већу слободу и аутономију деловања по питању организације Римокатоличке цркве у НР Кини, како би Света Столица могла да се фокусира на међусобно помирење свих кинеских католика и даљи напредак у њиховом духовном животу. Он је указао да је највећи бенефит Споразума то што ће сви бискупи бити у јединству са Папом и уједно признати од кинеских власти (*L'Osservatore Romano* 2018b, 2).

У свом обраћању 26. септембра 2018. године папа Фрањо је истакао да Споразум представља производ дуготрајних преговора који су започети за време папе Јована Павла II и настављени током понтификата папе Бенедикта XVI, али да је финализација постигнута тек када су обе стране показале спремност за компромис. Посебно је истакао да Привремени споразум, иако ограничен по питању неких аспеката црквеног живота, отвара ново поглавље у односу са кинеским властима. Своје излагање је завршио позивом свим кинеским католицима да буду добри грађани, да поштују своју државу и њену власт, и служе својој отаџбини (*L'Osservatore Romano* 2018b, 2). Истовремено, он је оповргао тврдње које су се појавиле у неким медијима да су припадници канонске јерархије били противни постизању Споразума рекавши да су му послали поруке које потврђују спремност да прихвате одлуке свог поглавара (*South China Morning Post* 2018b).

26) Постављењем кардинала Паролина на место државног секретара Свете Столице папа Фрањо је показао да ће му у наредном периоду преговори са НР Кином бити један од приоритета.

За разлику од представника Свете Столице, који су били спремни да дају изјаве по питању новог споразума, иако не о његовим детаљима, Министарство иностраних послова НР Кине је само издало кратку изјаву која потврђује да је потписан „привремени споразум” о именовану бискупа и да ће НР Кина и Света Столица „наставити да одржавају комуникацију и промовишу напредак у процесу унапређења билатералних односа” (Ministry of Foreign Affairs of the PR China 2018).

Како ниједна страна није званично објавила детаље Споразума, може се закључити да поједине одредбе нису још увек подесне за објављивање јер би могле да изазову различите реакције јавног мњења, којима би се повећао притисак на преговарачке делегације и угрозило постизање евентуалног коначног договора. То је посебно значајно у светлу бројних реакција које су се могле чути од стране конзервативних бискупа који желе да наметну свој конзервативни приступ решавању значајних питања унутар Цркве. Тако су критичари који не желе да ауторитет цркве деле са ауторитарном владом споразум назвали срамним повлачењем и постављањем опасног преседана за будуће односе са другим земљама (Horowitz and Johnson 2018). У том смислу, кардинал Зен, најстарији римокатолички свештеник на кинеском тлу, истакао је да ће последице овог споразума бити трагичне и дуготрајне, не само за Цркву у НР Кини, већ за Универзалну цркву, јер штети њеном кредибилитету (Sherwood 2018). С друге стране могу се чути гласови либералне струје која тврди да је папа постигао највећи дипломатски успех у новијој историји Цркве, јер је кинеска власт прихватила Свету Столицу као јединог чиниоца са којим може да води дијалог у циљу решавања проблема Римокатоличке цркве у НР Кини. Тиме је подигнут углед Свете Столице на међународној сцени и оснажена улога папе као духовног вође најмногбројнијег дела хришћана.

Увидом у изјаве званичника Свете Столице, може се закључити да је суштина споразума постепено приближавање две стране и могућност периодичне контроле његове примене. У НР Кини више неће постојати бискупи који нису у јединству са Светом Столицом и сви ће бити признати и прихваћени од стране кинеске државе. Две заједнице, које су до 2018. године функционисале по различитим правилима и биле међусобно

супротстављене, у наредном периоду ће ићи ка приближавању и обједињавању. То неће бити процес који ће се десити преко ноћи, већ дуготрајан напоран рад две заједнице које ће радити на превазилажењу постојећих разлика. Бискупи које је поставила НР Кина биће прихваћени као канонски бискупи од стране Свете Столице, док ће сви римокатолички бискупи који признају ауторитет папе и делују у оквиру „подземне цркве” морати да се региструју пред кинеским властима. У том смислу, папа Фрањо је примио у заједништво Римокатоличке цркве седморицу бискупа који су били неканонски рукоположени и због тога екскомуницирани (L'Osservatore Romano 2018a, 2).

Привремени споразум признаје посебну улогу Петровог наследника (папе) и омогућава Светој Столици да „независност” Римокатоличке цркве у НР Кини интерпретира само кроз духовни аспект, а не и политички. Због тога, поједине одредбе које се тичу цивилне регистрације клирика пред кинеским властима нису биле јасне римокатоличким бискупима у НР Кини, те је Света Столица 28. јуна 2019. године донела Пасторалне смернице по питању регистрације клира у Кини. У смерницама се наводи да приликом регистарције, бискуп или свештеник, у складу са могућностима, допише или усмено изјави пред барем једним сведоком своје поштовање принципа римокатоличке вере. Сваки свештеник треба да упозна свог Ординарија са учињеном регистрацијом. Црква је посебно нагласила да ће да пружи подршку и разумевање свештеницима који не могу због приговора савести да потпишу регистрацију. У том смислу, од бискупа се очекује да према својим свештеницима заузму став подршке и заштите од сваке неправедне критике, без обзира на њихов став о регистрацији, јер је суштина свега што треба да проистекне из договора добробит заједнице, духовне и политичке (Bolletino sala stampa della Santa Sede 2019, 1–2).

На Националном народном конгресу, одржаном у марту 2019. године, кинески премијер Ли Кеђијанг (*Li Keqiang*) је поновио опредељеност Комунистичке партије Кине да се религија учини више прикладном кинеској култури (синизација религије). Током конгреса, присаједињени бискупи који су присуствовали Кинеској политичкој консултативној седници једногласно су дали подршку постигнутом споразуму.

Тим поводом, бискуп Винсент Цан Силу (*Vincent Zhan Silu*) из Миндунга, члан Кинеске политичке консултативне конференције и потпредседник Кинеског католичког патриотског удружења, рекао је 3. марта 2019. године за хонгконшки Синг Тао Дејли (*Sing Tao Daily*) да овај споразум представља *win-win* решење, те да је његова сврха да промовише јединство кинеске Католичке цркве и њен здрав развој, без подела на званичну и незваничну. Изразио је жаљење што су поједини канонски бискупи одбили да се придруже службеној јерархији, сматрајући да делују дајући примат личним уместо општим интересима, изразивши жаљење што није постојао дужи временски период за интеграцију „подземне цркве” (Sainsbury 2019).

ЗАКЉУЧАК

Полазна основа овог истраживања била је разлика у поимању исповедања вере између Римокатоличке цркве и кинеских власти, што је довело до сукоба две стране који се рефлектовао у постојању две црквене јерархије у НР Кини од 50-их година 20. века. Због непостојања званичних дипломатских односа и неспремности за компромис НР Кине и Свете Столице, овај сукоб ће потрајати до друге деценије 21. века, када ће две стране успети да постигну Привремени споразум о постављењу бискупа.

Како је за резултате овог истраживања најважнији период односа након оснивања НР Кине 1949. године, аутори су акценат ставили на анализу ставова и деловања папа који су били на челу Свете Столице у том периоду. Тако су папа Пије XII, Јован XXIII, Павле VI, Јован Павле I, Јован Павле II, Бенедикт XIV и Фрањо користили различите методе за побољшање односа са Кином, у складу са чиме се одвијала и промена приступа Римокатоличке цркве. Са сигурношћу се може закључити да је значајну позитивну трансформацију у односима донео папа Јован XXIII на Другом ватиканском сабору, који је отворио пут дијалогу између марксизма и хришћанства. Па ипак, због његовог негативног става према комунизму односи никада нису могли да достигну очекивани ниво. Други значајан првосвештеник Свете Столице који је дао

позитиван допринос развоју односа НР Кине и Римокатоличке цркве био папа Јован Павле II, који је признат за једног од најутицајнијих лидера 20. века широм света. Он је унео свежину старим институцијама, нарочито у контексту пада Гвоздене завесе у Европи и промена које су се тада десиле у свету, и наставио да Цркву покреће у правцу изналажења решења за статус Римокатоличке цркве у Кини. Иако се за папу Бенедикта XVI није очекивало да ће донети неке посебне промене, пре свега јер је био веома традиционалан, изненадио је јавност својим ставом о помирењу и подмлађивању Цркве, као и стављањем питања побољшања односа са Кином на врх агенде током трајања његовог мандата. Па ипак, и поред добре воље и напора које је предузео у циљу решавања проблема који су оптерећивали две стране, он није успео да знатније унапреди односе са Пекингом. За разлику од њега, папи Фрањи је то пошло за руком, јер је сталним истицањем потребе за компромисом, сензитивном комуникацијом са кинеским властима и већим прилагођавањем Цркве умногоме успео да промени ток преговора у позитивном смеру, што је резултирало потписивањем Привременог споразума у септембру 2018. године.

С друге стране, у НР Кини на власт је дошла нова пета генерација лидера на челу са председником Си Ђинпингом, која је донела много промена у спољнополитичком понашању НР Кине. Са Мао Цедунговог трансформационог и харизматичног лидерства и Денговог руковођења чврстом руком НР Кина се преоријентисала на више трансакциони тип лидера опредељеног за очување система у коме се колективно одлучује. Из политичког простора са јаким лидерима, релативно хомогеним друштвом и slabим подређеним нивоима друштва и власти прешло се у политички простор са мање доминантним лидерима, више фрагментираном државом и друштвом, и све јачим подређеним организацијама, друштвеним групама и јавним мњењем (Lempton 2015, 53). Док су се Ђијанг Цемин (*Jiang Zemin*) и Ху Ђинтао (*Hu Jintao*) мало ослањали на харизму самостално доносећи кључне одлуке, Си Ђинпинг је као генерални секретар КПК и председник НР Кине, како би доказао легитимитет власти, своју „чврстину” кренуо да показује још на 18. конгресу КПК у новембру 2012. године,

приликом преузимања лидерске позиције у овој партији (Arežina 2018, 68). Стога је било за очекивати да ће током његовог мандата доћи до промене односа према Светој Столици и постизања споразума којим су Кина и Римокатоличка црква трансформисале своје односе на конструктиван начин од конфликта ка мирољубивој коегзистенцији.

Током истраживања препознати су фактори који утичу на однос Свете Столице и НР Кине. У вези са тим, можемо истаћи да је пресудан фактор био визионарска политика нових лидера, папе Фрање и председника Си Ђинпинга. Како овај фактор подразумева и нове међународне околности у којима се двојица лидера налазе на власти, треба истаћи да они пролазе кроз трансформацију, развој и прилагођавање, те да се у складу са тим дешавају и социјалне и политичке промене на нижим нивоима. За Свету Столицу је веома важна нормализација црквеног живота у Кини, док пета генерација кинеског руководства жели овим споразумом да покаже поштовање људских права и слобода, односно верских слобода, пре свега због свог међународног положаја и односа са другим државама.

Након што је Споразум потписан у септембру 2018. године односи су наставили да се крећу у позитивном правцу. Почетком октобра 2018. године кинеске власти су дале дозволу двојици кинеских бискупа, од којих је један претходно припадао државној јерархији, да се сусретну са папом у Ватикану. Током посете, двојица бискупа су позвали папу да посети (Римо) католичку цркву у НР Кини (South China Morning Post 2018a). Након тога су на Велики четвртак 18. априла 2019. године мису заједно служили бискупии (садашњи и бивши ординариј, који је након уједињења постављен за помоћног бискупа) из ординаријата Миндунга, који су припадали супротним кинеским јерархијама (Vatican News 2019). Затим је у периоду од априла до октобра 2019. године председник папинског савета за културу кардинал Ђанфранко Раваси (*Gianfranco Ravasi*) учествовао на отварању Међународне изложбе хортикултуре у Пекингу (Zhou 2019).

Очигледно је да две стране улажу велики напор да односе који су претходно били изузетно компликовани растерете баласта прошлости и доведу до новог почетка који ће водити

ка потпуној нормализацији односа. У међувремену, две стране раде на решавању проблема који се појављују током имплементације постигнутог споразума. Тако, на пример, свештеници обе јерархије имају проблем са привикавањем на нове околности у којима треба да функционишу, док канонски клир има проблем са процесом регистрације код државних власти за обављање свештеничке службе. Поред тога, у црквеној организацији постоји велика потреба за уређењем црквене организације у НР Кини како би сви бискупи могли у пуноћи да врше своју бискупску службу. Такође, треба решити проблем смањења броја кинеског клира, од којих је већина прешла 80 година, иако је канонска граница 75 година. Наиме, због дугогодишње политике „једног детета” мало се кандидата опредељивало за свештенички позив, те је Црква била принуђена да повиси старосни праг повлачења са дужности.²⁷

У наставку дијалога НР Кина и Света Столица наставиће да раде на изналажењу најбољих решења за имплементацију договореног споразума, његовог унапређења од привременог до трајног дугорочног међудржавног договора који ће садржати прикладну формулу за именовање бискупа, којом ће бити уважени не само кинески закони већ и доктрина Римокатоличке вере, и којим ће Света Столица бити призната као политички, а не само као духовни ауторитет. То значи да ће свеукупном нормализацијом односа бити решено и питање евентуалног успостављања дипломатских односа, што ће свакако имати одређене последице по односе НР Кине са Тајваном.

РЕФЕРЕНЦЕ

Agenzia Fides. 2009. “Letter of Cardinal Bertone to Chinese Priests.” Poslednji pristup 21. januar 2020. https://www.fides.org/en/news/25431_ASIA_CHINA_Letter_of_Cardinal_Bertone_to_Chinese_Priests.

Apostolic Nunciature to China. 2002. “In celebration of the 60 years of ROC/Holy See Diplomatic Relations.” Taipei.

27) Имајући у виду политику „једног детета” за Кинезе је веома тешка одлука послати јединог сина у свештенике, јер му је наметнута обавеза да прехрани породицу.

- Arežina, Sanja. 2018. *Kina u Evropi*. Beograd: Službeni glasnik.
- Austermiller, Kaitlin. 2013. "Sino-Vatican Relations A Conflict Transformation Perspective." *China and International Relations*, Aalborg University of International Relations. Poslednji pristup 21. januar 2020. [https://projekter.aau.dk/projekter/en/studentthesis/sinovatican-relations-a-conflict-transformation-perspective\(d690ba05-b7a5-4e4e-909d-d77a8b12dca3\).html](https://projekter.aau.dk/projekter/en/studentthesis/sinovatican-relations-a-conflict-transformation-perspective(d690ba05-b7a5-4e4e-909d-d77a8b12dca3).html).
- Bedouelle, Guy. 2014. *Povijest crkve*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Berger, Rupert. 1993. *Mali liturgijski leksikon*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Bergsten, Fred, Nikolas Lardi, Derek Mičel, i Čarls Frimen. 2011. *Uspon Kine: izazovi i šanse*, Beograd: Službeni glasnik.
- Berljak et al. 1996. *Zakonik kanonskoga prava*. Zagreb: Glas koncila.
- Bolletino sala stampa della Santa Sede. 2019. "Pastoral guidelines of the Holy See concerning the civil registration of clergy in China." N190628c. June 28, 2019.
- Bodeen, Christopher. 2016. "China Pledges New Push Against 'Hostile Forces', Separatists." *New Yahoo*. Poslednji pristup 21. januar 2020. <http://news.yahoo.com/china-pledges-push-against-hostile-forces-separatists-021242181.html>.
- Brown, Deborah A. 2007. "Sino-Vatican Relation: Status and Holy See's Press for Authentic Religious Freedom in the PRC." *School.org*. Poslednji pristup 21. januar 2020. <http://school.org/sino-vatican-relations-status-and-holy-sees-press-for-authenti.html>.
- Brucker, Joseph. 2017. "Matteo Ricci, Catholic Encyclopedia." *New Advent*. Poslednji pristup 21. januar 2020. <http://www.newadvent.org/cathen/13034a.htm>.
- Cardinale, Hyginus Eugene. 1976. *The Holy See and the International Order*. Toronto: Gerrards Cross, Smythe.
- Casaroli, Agostino. 2001. *Mučenstvo strpljivosti, Sveta Stolica i komunističke zemlje (1963–1989)*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

- Cervallera, Di Bernardo. 2005. "Beijing and the Vatican: small steps and religious freedom." *Asia News*. Poslednji pristup 21. januar 2020. <http://www.asianews.it/news-en/Beijing-and-the-Vatican%3A-small-steps-and-religious-freedom-3641.html>.
- Chan, Gerald. 1989. *Sino-Vatican Diplomatic Relations: Problems and Prospects*. Cambridge: Cambridge University Press.
- China Daily*. 2018. "Agreement signed with the Vatican." http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2018-09/24/content_36968344.htm.
- Eckholm, Erik. 1998. "A Look at Religion in China bz 3 U.S. Clerics." *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1998/02/09/world/a-look-at-religion-in-china-by-3-us-clerics.html>.
- Franzen, August. 1983. *Pregled povijesti crkve*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Giovanetti, Alberto. 1959. *Pio XII parla alla Chiesa del Silenzio*. Milano: Biblioteca Cattolica, Ancora.
- Hays, Jeffrey. 2011. "China." Facts and Details. Poslednji pristup 21. januar 2020. <http://factsanddetails.com/china/cat3/sub8/entry-4321.html>.
- Hong, Qu. 2011. "Religious Policy in the People's Republic of China: an alternative perspective." *Journal of Contemporary China* 20 (70).
- Horowitz, Jason, and Ian Johnson. 2018. "China and Vatican Reach Deal on Appointment of Bishops." *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2018/09/22/world/asia/china-vatican-bishops.html>.
- Jedin, Hubert. ur. 1978a. *Velika povijest crkve, Crkva u doba apsolutizma i prosvetiteljstva*, peti svezak. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Jedin, Hubert. ur. 1978b. *Velika povijest crkve, Suvremena crkva, drugi polusvezak, Crkva između prilagođavanja i otpora*, šesti svezak. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Jedin, Hubert. ur. 1993. *Velika povijest crkve, Srednjovekovna crkva*, treći svezak. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

- Jedin, Hubert. ur. 2004. *Velika povijest crkve, Reformacija, katolička reforma, protureformacija*, četvrti svezak. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Jedin, Hubert, and Konrad Repgen. ur. 2019. *Velika povijest crkve, Svetska crkva u 20. stoljeću*, sedmi svezak. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Jucca Lisa, Benjamin Kang Lim, and Greg Torode. 2016. "After Decades of Mistrust, Pope Pushes for Diplomatic Breakthrough with China." *Reuters*. Poslednji pristup 21. januar 2020. <http://www.reuters.com/investigates/special-report/china-vatican>.
- Juyan, Zhang. 2017. "Sino-Vatican faith diplomacy: Mapping the Factors Affecting Bilateral Relations." Center on Public Diplomacy. Poslednji pristup 21. januar 2020. <https://www.usc-publicdiplomacy.org/sites/uscpublicdiplomacy.org/files/useruploads/u25044/Sino-Vatican%20Faith%20Diplomacy.pdf>.
- Lazzarotto, Angelo S. 2012. "Five years on, the Pope's letter to Chinese Catholics still relevant." *AsiaNews*. Poslednji pristup 21. januar 2020. <http://www.asianews.it/news-en/Five-years-on,-the-Popes-letter-to-Chinese-Catholics-still-relevant-26584.html>.
- Lempton, Dejvid M. 2015. *Slediti lidera*. Beograd: Centar za međunarodnu saradnju i održivi razvoj.
- Leung, Beatrice, and William Liu. 2004. *The Chinese Catholic Church in Conflict: 1949-2001*. Boca Raton: Universal Publisher.
- Lorens, Andreas. 2006. "Everybody Wants to Follow the Pope." *Spiegel Online*. Poslednji pristup 21. januar 2020. <https://www.spiegel.de/international/spiegel/spiegel-interview-with-hong-kong-s-cardinal-joseph-zen-everybody-wants-to-follow-the-pope-a-416304.html>.
- L'Osservatore Romano*. 2018a. "Briefing note about the Catholic Church in China." 51 (39). September 28, 2018.
- L'Osservatore Romano*. 2018b. "Communique on the meeting in Beijing." 51 (39). September 28, 2018.
- Marks, Karl. 1957. *Prilog kritici Hegelove filozofije prava*. Beograd: Kultura.

- McElroy, Marie Anne. 2013. "A Pope for China." *Washington Free Beacon*. Poslednji pristup 21. januar 2020. <https://freebeacon.com/national-security/a-pope-for-china/>.
- Ministry of Foreign Affairs of the PR China. 2018. "China and the Vatican Sign a Provisional Agreement on the Relevant Issue." Poslednji pristup 21. januar 2020. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/xos_664404/xwlb_664406/t1598865.shtml.
- Novak, Robert. 2007. "Bush&Cardinal Zen." *Pittsburg Tribune Review*. Poslednji pristup 21. januar 2020. <https://archive.triblive.com/news/bush-cardinal-zen>.
- Sainsbury, Michael. 2019. "At National People's Congress, China recommits to molding religions." *National Catholic Reporter*. Poslednji pristup 21. januar 2020. <https://www.ncronline.org/news/world/national-peoples-congress-china-recommits-molding-religions>.
- Sherwood, Harriet. 2018. "Vatican signs historic deal with China – but critics denounce sellout." *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2018/sep/22/vatican-pope-francis-agreement-with-china-nominating-bishops>.
- South China Morning Post*. 2018a. "China bishops on historic Vatican visit invite pope to Beijing." Poslednji pristup 21. januar 2020. <http://www.scmp.com/news/china/politics/article/2168836/china-bishops-historic-vatican-visit-invite-pope-beijing>.
- South China Morning Post*. 2018b. "Pope admits underground Chinese Catholics will suffer after Vatican deal with Beijing." Poslednji pristup 21. januar 2020. <https://www.scmp.com/news/china/article/2165743/pope-francis-defends-china-deal-bishops-says-he-will-have-final-say-names>.
- Škvorc, Mijo. 1988. *Jeruzalem ili Antiohija*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove.
- Turčinović, Josip. 1970. *Dokumenti, Drugi vatikanski koncil*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

- Vatican News*. 2019. "China: Bishop concelebrates Chrism Mass with Ordinary." <http://www.vaticannews.va/en/church/news/2019-04/china-chrism-mass-concelebration.html>.
- Vedrenne, Landry. 2012. *The Diplomatic Relations between the Holy See and the Republic of China from 1942 to 2012: History, Challenges, and Perspectives*. Master Thesis. Taipei: College of Social Sciences, National Chengchi University.
- Winfield, Nicole, and Rachel Zoll. 2011. "Vatican Adviser Urges Harder Line with China." *The San Diego Union Tribune*. <https://www.sandiegouniontribune.com/sdut-vatican-adviser-urges-tougher-stance-with-china-2011jul14-story.html>.
- Zhang, Qingmin. 2013. "China's foreign policy." Lecture, Seminar „China's issues." Beijing: Chinese Academy of Governance.
- Zhou, Jin. 2019. "Vatican to attend expo in Beijing." *China Daily*. <http://www.chinadaily.com.cn/a/201904/18/WS5cb7b39ba-3104842260b6cc0.html>.

Sanja Arežina*

*The Government of the Republic of Serbia, Belgrade,
the Republic of Serbia*

Gavrilo Grban**

*Ministry of Justice, Administration for Cooperation with
Churches and Religious Communities*

THE ROMAN CATHOLIC CHURCH IN CHINA – BETWEEN CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Resume

The relationship between the Roman Catholic Church and China changed depending on the rulers in power in China and the leaders of the Holy See, and accordingly the position of Roman Catholic missionaries and believers in mainland China changed. Although the problems of the spread of Roman Catholicism in China have existed for centuries, even during the existence of imperial China, which the Holy See had fought in various ways, during this research the focus will be on the relations between the two sides that begins after the founding of the PR China in 1949 by the Communist Party of China. During this period, a different understanding of the profession of faith led the Roman Catholic Church and the Chinese Communist authorities to a conflict, which would be reflected to the existence of two church hierarchies in the PR China. Due to the lack of official diplomatic relations and the unwillingness to compromise of the PR China and the Holy See this conflict will last until the second decade of the 21st century. Then the visionary policies of two world leaders, Pope Francis and President Xi Jinping, will lead to a historic Interim Agreement on the Appointment of Bishops, which is the starting point in resolving the disputes between the Holy See and Beijing. In order to conclude the negotiations, it was necessary that several different factors simultaneously have had a positive impact on the whole process. In this article, the authors talk about the history of the relationship between the Catholic Church and China over

* E-mail address: sanja.arezina@kord-kim.gov.rs; sanja_arezina@yahoo.com.

** E-mail address: gavrilo.grban@vere.gov.rs; gavrilogrban@gmail.com.

the centuries, the factors that influenced their relations, and the Provisional Agreement, which was signed as the first step towards the full normalization of relations. To prove the basic hypothesis that the Provisional Agreement, reached by the Holy See and the PR China through the visionary policies of the two leaders, paves the way for reaching a final agreement that will resolve the issue of the status of the Catholic Church in China in the long run, and eventually lead to the establishment of diplomatic relations, during the research authors will use structural-functional analysis, induction and deduction.

Keywords: China, Holy See, Catholic Church, Provisional Agreement, Pope Francis, Xi Jinping, Communism, Negotiations

* Овај рад је примљен 27. јануара 2020. године, а прихваћен на састанку Редакције 5. марта 2020. године.